

FIGYELŐ SZOLGÁLAT

E rovatban folyamatosan közlünk könyv- és folyóiratcikk-ismertetéseket, referátumokat, továbbá jegyzékeket fordításokról, új folyóiratokról, új segédkönyvekről, az OMKDK-ban készült irodalomkutatókatásokról.

ISMERTETÉSEK

001.4:002

GOETSCHALCKX, J.: Terminológia és dokumentáció. /Terminology and documentation/ = Babel, 13.k. 3.sz. 1967. p.182-184.

A FIT /Fédération Internationale des Traducteurs = Nemzetközi Fordítószövetség/ 1954. óta érdeklődik terminológiai problémák iránt, de ezek beható megtárgyalására csak 1966-ban, a Lahtiban megtartott 5. FIT Kongresszuson került sor. A referátumot H.KOWALSKI, az EURATOM terminológiai irodájának vezetője tartotta.

Természetesen nincs egyetértés a probléma optimális megoldását illetően. Sokan az angolt támogatják, mint egyetemes tudományos és műszaki nyelvet. Ezt a nézetüket a tudományos és műszaki kiadványok mennyiségére utaló számszerű adatokkal támasztják alá. Mások az idegen kifejezések szó szerinti fordítását /tartalmi tükrözését/ ajánlják a tudományos és műszaki terminológiai problémák megoldására.

Ennek a módszernek kétségtelen előnye, hogy az az idegen, aki egy írásmű nyelvét csak kevésbé ismeri, a különleges szakkifejezések előtt nem jönne zavarba, hiszen ezeket könnyen megérthetné, ha visszafordíthatná őket eredeti nyelvükre. Természetesen nem szabad megfeledkezni arról, hogy ha egy nyelvet csak futólag ismerő valaki irrott vagy beszélt szöveget értelmez, könnyen követhet el tévedést az értelmezésben. Ezenkívül ez a módszer is feltételezi egy olyan meghatározott alapnyelv általános elfogadását, amely kiindulásul szolgálhatna valamennyi tartalmi fordításhoz.

Az angol nyelv elterjesztése tehát előnyösnek látszanék, bár ennek ismert akadályai vannak és lényegében mindenütt megoldatlanul hagyják a saját nyelvi terminológia problémáit. Döntő érv az is, hogy

nem mindenki két- vagy többnyelvű. A tojásfejek és a bölcsek nem mind született nyelvtelenségek, s így szükségük lehet hivatásos nyelvészek vagy fordítók közreműködésére. Viszont a fordítói gyakorlat azt bizonyítja, hogy könnyebb az olyan szövegeket fordítani, amelyeket szerzőik saját nyelvükön irtak. Új ismeretek felmerülésével pedig a terminológiai problémák nemzeti síkon a javasolt megoldás elfogadása esetében is újból és újból felbukkanának.

A kifejezések szó szerinti átvétele /tartalmi tükrözése/ egyébként sem nyelvi, sem kulturális szempontból egyáltalán nem tekinthető megnyugtató megoldásnak.

Az egyszerű kölcsönvétel, vagyis az alaki tükrözés, ritkán elégti ki a kölcsönvevő nyelv fonológiai, morfológiai és egyéb, rendszerbeli követelményeit. Másfelől, míhelyt egy új műszaki eljárás valahol meghonosodik, a kölcsönvett szót rendszerint amugy is kiszorítja a saját nyelvi erőforrásokra támaszkodó hazai szó.

Mindazt mutatja, hogy a keresett megoldás csakis a tudósok, a műszakiak, a nyelvészek és a fordítók rendszeres együttműködése révén található meg. E négyes együttműködésnek az utját választotta például a franciaországi Terminológiai Szakbizottság, és ezt az utat követi számos más ország szabványügyi intézete is.

Valamennyi problémával azonban még a terminológiai irodák sem kerülhetnek szembe. A nemzeti és nemzetközi tudományos szerveknél dolgozó szakemberek rá vannak utalva a szótárakra. Az a szótár azonban, amely a szavakat a szövegösszefüggésből kiszakítva, minden értelmezési támpont nélkül sorolja fel, inkább hátráltat a munkában, mintsem segít. Ezért gyakran másutt kell kutatni a használat által szentesített szakkifejezések után, nevezetesen kézikönyvekben, szakirodalmi munkákban vagy lexikonokban /enciklopédiákban/.

Itt lép be a terminológia területére a dokumentáció. A jól összegyűjtött és jól csoportosított dokumentációs anyag nélkül dolgozó terminológus a sötétben tapogatózik.

A terminológus feladata a fordítók, tudósok és műszakiak rendszeres tájékoztatása, valamint az összegyűjtött nyersanyag feldolgozása használható dokumentációs anyaggá.

Természetesen valamennyi érintett kérdés nyitott, megvitatásra vár. Ötletekre, javaslatokra és hozzászólásokra van szükség. Ezért biztosított a Babel külön rovatot, amely a FIT Terminológiai és Dokumentációs Szakbizottsága által szerkesztett, bárki részére nyitva álló vitafórum. A Bizottság jelenlegi elnöke a cikk szerzője, az Európai Szén és Acél Közösség munkatársa. A Bizottság azonmali és távlati munkaprogramja a Babel 1967. 1.számában található.

A szerző-elnök segítséget kér mindazoktól a személyektől és intézményektől, akik, illetve amelyek terminológiai problémákkal foglalkoznak, bármennyire is szűk vagy különleges az a szakterület, amelyen tevékenykednek. A Babel-ben leközleendő cikkeket, másutt megjelent cikkek különlezyomatait, ötleteket és javaslatokat, továbbá a

megjelent szótárakra és szógyűjteményekre vonatkozó dokumentációs anyagot örömmel várja. Különösen érdekesnek és fontosnak minősíti azokat az információkat, amelyek a gépek használhatóságára vonatkoznak a terminológiai dokumentáció, a szótárszerkesztési munka és a fordítás területén.

A cikk szerzője szeretné, ha minél több anyagot küldenének el minél előbb a címére: J. GOETSCHALCKX, 19 rue de Mühlentbach, Luxembourg /Grand-Duché/. Célja egy bárki részére hozzáférhető és bárkinek bármikor rendelkezésére álló jól informált terminológiai dokumentációs szolgálat kiépítése. Ezért azt is kéri, hogy a Babel-ben ki nyomtatott adatszolgáltató lapot az érdekeltek kitöltve ugyancsak juttassák el megadott címére.

A magunk részéről csak helyeselhetjük ezt az örvendetes és értékes kezdeményezést, amely a terminológia területén idővel konkrét nemzetközi együttműködéssé bővülhet.

/Tarnóczi L./

027.7/058/BMEKK

A Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtárának évkönyvei.
1.köt. Szerk. Kéki Béla. Bp. Tankönyvk. 1967. 342 p.

A Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtára /BMEKK/ elő ízben megjelent "évkönyvei" 1. kötete sokkal többre vállalkozott és többet is nyújtott, mint egy szokványos évkönyvi beszámoló. Az intézmény mintegy felmérte új kiadványa elindításakor eddigi tudományos tevékenységét, gyűjteményes kötetben adva számot a könyvtárban folyó történeti és módszertani kutatásokról. A felmérés - teljességre törekvően - kiterjedt nemcsak a könyvtár kiadványaira, de a munkatársak tudományos munkásságára és publikációinak felsorakoztatására is.

Az évkönyv 1. kötetében közzétett cikkek és tanulmányok felölelik az egyetemi könyvtárügy egész területét, azonban egyes tanulmányok súlyozása, bizonyos témák visszatérése mutatja fokozottabb jelentőségüket a BMEKK feladatkörében. Így: az állományfejlesztési kérdések, a gyűjtőköri együttműködés tennivalói, a hálózati munka, az oktatási feladatok elősegítése, a tájékoztatási tevékenység és ehhez kapcsolódva a könyvtár kiadványai hangsúlyozottabb szerepet látszanak betölteni az intézmény tevékenységében.

A kötet indító cikke HÉBERGER Károlynak, a Könyvtár igazgatójának írása^{1/}, leszögezi a könyvtár alapvető feladatát, a műszaki felsőoktatás szakirodalmi ellátását. A könyvtár e funkciójának hivatásszerű betöltése a kötet vezérmotívuma, és valamennyi közlemény e feladatkör szellemében íródott. A tanulmány áttekintést nyújt a könyvtár te-

^{1/} HÉBERGER Károly: A Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtárának munkája és célkitűzései. = i.m. p. 5-22.

vékenységéről és fontosabb célkitűzéseiről. Ismerteti a könyvtár állományának gyarapításában érvényesülő alapelveket, melyek a gyűjtőköri együttműködésben vállalt feladatokkal karöltve valósulnak meg. Az egyetemek oktató és kutató munkájának támogatása érdekében megvizsgálták az oktatási reform célkitűzéseit és kidolgozták az ebből eredő könyvtári feladatokat. A könyvtár az oktatási reform törekvéseit elsősorban az audio-vizuális eszközök és módszerek bevezetésével, tájékoztató tevékenységével és publikációival kívánja megvalósítani.

BALÁZS János tanulmánya^{2/} a tudományos könyvtárak egyik legaktuálisabb problémájával, a tartalmi szemléletnek az állománygyarapításban való érvényesítésével foglalkozik. Az állománygyarapítással foglalkozó cikkek külföldön is gyér irodalmában a tartalmi szemlélet érvényesítése a gyűjtemények alakításában újra felszínre hozta az állománygyarapítás kérdését. BALÁZS János tanulmánya ilyen értelemben uttörő a magyar szakirodalomban. Elhatárolja a tartalmi szemléletet a mechanikus, azaz mennyiségi szemlélettől, és az állományfejlesztés középpontjába azokat a témákat és tudományos problémákat helyezi, melyekről a könyvtár irodalmi termékeket hivatott beszerezni és rendelkezésre bocsátani.

HODINKA László szintén az állománygyarapítás vonatkozásait tárgyalja a könyvtár leltározási rendjét ismertető cikkében^{3/}. Tanulságos adatokat közöl a könyvállomány 1909., 1926. és 1965. évi összetételéről.

MÓRA László tanulmánya^{4/} a műszaki felsőoktatási könyvtárhálózat kialakulását mutatja be. A tanulmány felöleli az együttműködés kezdetétől egészen a mai értelemben vett műszaki felsőoktatási könyvtárhálózat megalakulásáig elterjedt korszakot. Kiterjed e témakör minden részproblémájára. A tanulmány megerősíti azt a véleményt, hogy a felsőoktatási könyvtárhálózat egyike a jól szervezett és aktívan működő magyarországi könyvtárhálózatnak, és hatékonyan látja el hálózati központi tevékenységét.

LÉCESNÉ MESTERHÁZI-NAGY Márta tanulmányában^{5/} az oktatásügy korszerűsítésének módszereiről és eszközeiről számol be, melyek közül ma a legjelentősebbek a programozott oktatás és az audio-vizuális eszköz-

2/ BALÁZS János: A tartalmi szemlélet érvényesítése a tudományos könyvtárak állományfejlesztésében. = i.m. p.124-146.

3/ HODINKA László: Arányok és tendenciák állománygyarapításunkban. Adalékok a leltározás történetéhez és a könyvállomány tartalmi elemzéséhez. = i.m. p.147-165.

4/ MÓRA László: A műszaki felsőoktatási könyvtárhálózat kialakulása és fejlődése. = i.m. p.23-67.

5/ LÉCESNÉ MESTERHÁZI-NAGY Márta: A programozott oktatás és az audio-vizuális eszközök szerepe az egyetemi könyvtárak oktatási feladatainak megoldásában. = i.m. p.68-108.

zók. Ezek általános ismertetésén túlmenően, kimerítően tárgyalja - bő-
séges irodalmi forrásra, főként amerikai példákra és szerzőkre hivat-
kozva - a modern technika új lehetőségeinek és eszközeinek jelentősé-
gét az oktatási intézmények, elsősorban könyvtárak oktatási felada-
táinak megoldásában. Bemutatja, hogy a korszerű pedagógia követel-
ményei és a technika vívmányai miként befolyásolják a könyvtári gyűj-
temények alakulását a hagyományos kiadványfajtáktól az újfajta infor-
máció-hordozók irányában, és mennyiben segítik elő a hallgatók könyv-
tári-bibliográfiai képzését, ill. mind a hallgatók, mind a könyvtáro-
sok továbbképzését. Az új módszerek és eszközök alkalmasak azoknak az
ellentmondásoknak a feloldására, melyek a hallgatók növekvő száma és
könyvtári-bibliográfiai képzésükre alkalmas könyvtári szakemberek
száma között kialakultak. A probléma sokoldalú megközelítése, vala-
mint a szerző végső állásfoglalása szerint az egyetemi könyvtárak sok-
kal hathatósabban érnek el az információs módszerek és eszközök rend-
szeres oktatását az új technika bevezetésével, mint a hagyományos
könyvtári munkákra és módszerekre fordított erőfeszítésekkel.

CSERHALMI Gyula cikke^{6/} néhány új irodalomkereső rendszert is-
mertet, majd bemutatja Elektromos felvilágosító gép címmel benyújtott
találmányát, melynek "tárgya olyan információ visszakereső gép, amely
eldőntendő és tetszőlegesen választható egy- vagy kapcsolt többszem-
pontu kiegészítendő kérdésekre válaszol, és szellemi műveleteket vé-
gez." A találmány ismertetése helyeselhető, hiszen egy könyvtári több-
dimenziós információkereső gép beleillik az intézmény kutatási körébe.

KÉKI Béla tanulmánya^{7/} a századeleji magyarországi egyetemi
könyvtárak építésével foglalkozik, s nemcsak a könyvtáráépítés magyar
szakirodalmát gazdagítja, de ezen túlmenően értékes kulturtörténeti
adalékkal is szolgál a korszak művelődéspolitikai viszonyairól. Rész-
letesen ismerteti a Kolozsvári Egyetemi Könyvtár, valamint az egykori
Műegyetemi Könyvtár, a mai BMEKK építését, értékelve azok építészeti
és könyvtári érdemét, hiányosságát.

VÉGH Ferenc^{8/} egy kérdőív alapján történt olvasóelemzés felméré-
sét összegezi és vizsgálja. Az elemzés felöleli a könyvtári ellátott-
ságnak, a könyvtár használatának, kölcsönzési forgalomnak stb. kérdé-
seit. A vizsgálat kiterjed az ismeretközlésre, szépirodalmi művek ol-
vasására, és ezzel kapcsolatosan az olvasóréteg izlésének tanulmányo-
zására. A felmérés - és ennek nyomán a cikk - nemcsak hasznos és ér-
dekes adatokat nyújt a könyvtár igénybevevőinek szakmai, ideológiai
igényéről, ellátottságáról, de tanulságos a BMEKK tájékoztató munká-

6/ CSERHALMI Gyula: Az információ visszakereső gépek néhány megoldá-
sa. = i.m. p.238-246.

7/ KÉKI Béla: Egyetemi könyvtárak építése Magyarországon századunk
első évtizedében. = i.m. p.247-267.

8/ VÉGH Ferenc: Könyv - könyvtár - olvasó. Egy kérdőíves olvasóelem-
zés tanulságai. = i.m. p.166-199.

jának továbbfejlesztésére. Gyakorlati problémákkal foglalkozik, azonban éppen a felmérés segítségével olyan következtetésekre és általánosításokra jut, melyek egy könyvtár életében, a napi gyakorlatban másként nem érhetők el. Így igazolja az ilyen természetű felmérések és a hozzájuk kapcsolódó elemzések szükségességét.

STEINER József^{9/} a BMEKK tudományos tájékoztató munkáját ismerteti, kiterjesztve azt a tájékoztatás fajtáira, személyi feltételeire, valamint a tájékoztatást igénybevevők típusaira.

A BMEKK kiadványai a könyvtár tájékoztatási, sajátos információs feladatát hivatottak ellátni, ezért a könyvtár tevékenységében a kiadvány-politika egyre nagyobb jelentőségre tesz szert.

Ezt tükrözi az évkönyv bevezetője, számos cikk és tanulmány utalása, hivatkozása, időnként egyes fejezetek, - néhol felesleges ismétléseket is előidézve - továbbá KÁROLYI Zsigmond tanulmánya^{10/} a Felsőoktatási Szakirodalmi Tájékoztató c. kiadványnak a szakirodalmi tájékoztatásban betöltött jelentőségéről. Vázolja a kiadvány gyűjtőkörét, feladatát, összehasonlítva azt más, hasonló funkciójú külföldi kiadványokkal. Elemzi az információs bázis kialakításának kérdéseit, mint pl. a közvetlenül figyelendő folyóiratok körét a szóródási vizsgálat alapján; továbbá a szűkebb információs bázist, 117 folyóiratot, melyeknek jegyzékét függeléként is közli.

A könyvtár kiadványai között számottevő az irodalomfeltáró és regisztráló bibliográfiai tevékenység. A BMEKK bibliográfiai tevékenységének továbbfejlesztéséhez KÓSA Győző tanulmánya^{11/} érdekes problémát vet fel és válaszol meg: az egyetemi bibliográfiák szerkesztési módját. Állásfoglalása szerint, mivel "az egyetemi bibliográfiák élő vagy egykor élt emberek tevékenységének ábrázolása révén dinamikus vonásokkal" rendelkeznek, a különféle szerkesztési módok közül - szerzeri, betűrendes, az egyetem szervezeti rendje szerinti - a szervezeti rend alapján készült szerkesztés a legcélravezetőbb az egyetemi bibliográfia elkészítésében. E szerkesztési rend esetében is a karok szerinti, ill. azon belül a szerzők betűrendjében felsorolt művek együttese biztosítja leginkább egy-egy szerző összes - a bibliográfia által jelzett időpontra vonatkozó - művének áttekintését és értékelését. E szempontból a tanulmány elemzi néhány külföldi és magyar egyetemi bibliográfia szerkesztésének módszertani, bibliográfiai kérdését. A szerző új vonással gyarapítja az egyetemi bibliográfiai szerkesztési módszertant azzal is, hogy rámutat a teljesmértvű bibliográfiai ábrázoláshoz szükséges olyan tartalmi követelményekre, mint pl.: az egye-

9/ STEINER József: A tudományos tájékoztató munka könyvtárunkban. = i.m. p.200-211.

10/ KÁROLYI Zsigmond: A Felsőoktatási Szakirodalmi Tájékoztató gyűjtőköre és információs bázisának kialakítása. = i.m. p.212-237.

11/ KÓSA Győző: Az egyetemi bibliográfiák szerkesztésének néhány kérdése. = i.m. p.109-123.

temi programok, órarendek, kiállítások, ünnepi ülészekok szerepeltetésére a bibliográfiában, mivel e módszerek és eszközök ugyancsak a vonatkozó felsőoktatási intézmény tevékenységéről nyújtanak mű képet.

Az évkönyv két bibliográfiát is tartalmaz, melyek önmagukban, önálló kiadványként is megállnák a helyüket, és a kötetbeillesztésük tulajdonképpen túlfeszíti az amúgy is gazdag tartalmu évkönyv szerkezetét. Az egyik bibliográfiában ROHLA Mártonné közli a BMEKK-ben levő, a Magyar Tanácsköztársaság kiadványaiból álló különgyűjtemény jegyzékét.^{12/} A bibliográfia 196 könyvet, brosurát és 26 plakátot sorol fel. Az évkönyvet a BMEKK kiadványait, továbbá a könyvtár munkatársainak irodalmi, szakirodalmi tevékenységét bemutató bibliográfia zárja le. A KÓSA Győző szerkesztette^{13/}, 53 oldalra terjedő bibliográfiát a könyvtár kiadványi tevékenységének rövid ismertetése és történeti áttekintése vezet be. Ezt követi a könyvtár kiadványainak típusonkénti, majd a munkatársak publikációinak betűrendes felsorolása. A szerkesztő, érvényesítve az egyetemi bibliográfiák szerkesztésénél vallott nézetét, a szerzők valamennyi művét, ill. a társszerzőknél valamennyi szerzőt feltüntet, teljessé téve a felsorolást a szerzők által rendezett kiállításokkal, mint az alkotói tevékenység egyik megnyilvánulásával.

A BMEKK évkönyveinek 1. kötetét az előszó ígérete szerint 3-4 éven belül újabb kötet követi, remélhetőleg hasonlóan gazdag tanulmánygyűjtemény formájában.

/Dáczér É./

REFERÁTUMOK

Könyv

4/K/68

02/1-77/

ASHEIM, L.: *Librarianship in the developing countries.* /Könyvtárügy a fejlődő országokban/ - Urbana-Chicago-London, 1966. Univ. Illinois Pr. 95 p.

A fejlődő országok könyvtárügye, összehasonlítva a nyugati - és elsősorban az amerikai - könyvtárakkal, több hasonlóságot és ellentétet mutat. Olyan országokban, ahol jelenleg sokszor 2-3 képzett könyvtárosra közel 14 millió lakos jut, a könyvtárak természetesen nagyban különböznek az olyan országokétól, ahol egy-egy 250 fővel dolgozó intézet szakkönyvtárában 10 könyvtáros is tevékenykedik.

12/ ROHLA Mártonné: A Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtárának különgyűjteménye a Magyar Tanácsköztársaság kiadványaiból. = i.m. p.269-283.

13/ KÓSA Győző: Könyvtárunk kiadványai és munkatársainak szakirodalmi tevékenysége. = i.m. p.284-340.